

10

**Millî Mücadele'de
Batı Cephesi
Mıntıkasında Kuvâ-yı
Milliye'nin Teşekkülü**

**The Formation
of the National Forces
in the Western Front Sector
in the National Struggle**

Olcaý Kahraman

Millî Mücadele'de Batı Cephesi Mıntıkasında Kuvâ-yı Milliye'nin Teşekkülü

*Olca Kahraman**

Özet

I. Dünya Savaşı'ndan mağlup ayrılan Osmanlı Devleti Mondros Mütarekesi'ni imzalamak zorunda kalmıştır. Mütareke hükümlerince Osmanlı ordusu terhis edilmiş ve böylece savunma gücü elinden alınmıştır. Mütarekenin hemen ardından 7. madde gereği Anadolu işgal edilmeye başlanmıştır. 15 Mayıs 1919 tarihinde İzmir'in Yunanlılar tarafından işgali ve gerçekleşen mezalim karşısında, millî hassasiyetlere sahip subayların önderliğinde bölgenin farklı unsurlarının bir çatı altında toplandığı Kuvâ-yı Milliye teşekkül etmiştir. İzmir'in işgalinden dört gün sonra Samsun'a çıkan Mustafa Kemal Paşa'nın da direktifleriyle işgallere karşı protesto gösterileri düzenlenmiştir. İşgalin İzmir'den diğer bölgelere doğru ilerlemesi bölgesel silahlı direnişleri yani millî kuvvetleri ortaya çıkarmıştır. İşgallere karşı koymak amacıyla oluşturulan ve Millî Mücadele'nin ilk nüvesi olan Kuvâ-yı Milliye, mütareke sonrasında dağıtılmış düzenli ordunun yerine geçerek düşmanla mücadele etmiştir. Sevk ve idareleri bir merkeze bağlı olmayan ve bölgesel nitelikte silahlı direniş grupları olan Kuvâ-yı Milliye, gerek İstanbul Hükûmeti'nin gerekse işgal kuvvetlerinin her türlü engellemesine karşın düzenli ordu kuruluncaya kadar düşmanla mücadeleyi sürdürmüştür. Bu süreçte özellikle de Batı Cephesi'nde askerler, devlet görevlileri, din görevlileri, eski ittihatçılar, zeybekler, efeler ve bölgenin ileri gelenleri de Kuvâ-yı Milliye'yi desteklemiş, böylece Kuvâ-yı Milliye güçlenmiş ve çevre illerde de hızlı bir şekilde teşkilatlanmıştır. Kuvâ-yı Milliye ile Türk Milleti var olma mücadelesi vermiştir.

Anahtar Kelime

Kuvâ-yı Milliye, Millî Mücadele, Milis Kuvvetler, Batı Cephesi, Teşkilatlanma

* Dr. Öğr. Üyesi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, olcaykahraman0103[at]gmail.com, ORCID: 0000-0001-7320-6403

The Formation of the National Forces in the Western Front Sector in the National Struggle

Abstract

The Ottoman Empire, which was defeated in World War I, had to sign the Armistice of Mudros. Under the terms of the armistice, the Ottoman army was demobilized and thus its power of defense was taken away. Anatolia was immediately occupied in accordance with Article 7 of the Armistice. On May 15, 1919, in the face of the occupation of Izmir by the Greeks and the atrocities committed, the Kuvâ-yı Milliye, which gathered different elements of the region under one roof under the leadership of officers with national sensitivities, was formed. Four days after the occupation of Izmir, protests were organized against the occupation with the directives of Mustafa Kemal Pasha, who landed in Samsun. The progress of the occupation from Izmir to other regions led to the emergence of regional armed resistance, that is, national forces. The Kuvâ-yı Milliye, which was formed to resist the occupations and was the first nucleus of the National Struggle, replaced the regular army, which was disbanded after the armistice, and fought against the enemy. The Kuvâ-yı Milliye, which were regional armed resistance groups whose administration was not dependent on a center, continued to fight against the enemy until the establishment of the regular army, despite all kinds of obstacles by both the Istanbul Government and the occupation forces. In this process, especially on the Western Front, soldiers, state officials, religious officials, former Committee of Union and Progress members, zeybeks, the efes and the notables of the region supported the Kuvâ-yı Milliye, thus strengthening the Kuvâ-yı Milliye and rapidly organizing it in the surrounding provinces. With Kuvâ-yı Milliye, the Turkish Nation began to fight for its very existence.

Keywords

Kuvâ-yı Milliye, National Struggle, Militia Forces, Western Front, Organization

1. Giriş

Çok uluslu Osmanlı Devleti 19. yüzyıldan itibaren Fransız İhtilali'nin getirdiği milliyetçilik rüzgârından ve Avrupa'da gerçekleşen sanayi devriminden oldukça olumsuz etkilenmiştir. Milliyetçilik akımı devletin Türk olmayan unsurlarında bağımsızlık fikrini körüklerken sanayileşmenin getirdiği emperyalist düzen de Osmanlı toprakları üzerinde hammadde ve pazar yarışlarına sahne olmuştur. Batılı büyük güçlerin Osmanlı toprakları üzerinde Şark Meselesi eksenindeki politikaları ile Osmanlı Devleti 20. yüzyıla hırpalanmış bir şekilde girmiştir. 19. yüzyılın ikinci yarısında, Ortadoğu, Kuzey Afrika ve Balkanlarda toprak kayıpları ile güç ve itibar kaybeden Osmanlı Devleti, 1911'de İtalyanların Trablusgarp ve Bingazi'yi işgali ve akabinde Balkan devletlerinin 1912 yılında savaş ilan etmesiyle de acz içine düşmüştür. Nihayetinde I. Dünya Savaşı ile iyice güçten düşen "hasta adam" sekerat dönemine girmiştir.

Osmanlı Devleti, I. Dünya Savaşı'na Almanya'nın önderliğindeki İttifak devletleri safında girmiştir. Dört yıl süren savaşın seyri İtilaf devletlerinin galibiyetiyle sonuçlanmış ve mağlup devletler olarak Almanya, Avusturya-Macaristan ve Osmanlı Devleti, ağır antlaşmalarla silah bırakmak zorunda kalmışlardır. Sadrazam Ahmet İzzet Paşa, mütareke antlaşmasını yapmak üzere Rauf Orbay, Yarbay Sadullah ve Hariciye Müsteşarı Reşat Hikmet Bey'den oluşan bir heyeti görevlendirmiştir. 27 Ekim günü başlayan mütareke görüşmeleri dört gün sürmüş, 30 Ekim 1918 tarihinde Osmanlı Devleti, şartları hayli ağır olan Mondros Mütarekesi'ni imzalamıştır. Osmanlı Devleti'nin uluslararası arenada gururunu inciten mütarekenin 25 maddesinden, iki maddesi önem arz etmektedir. Mütarekenin 5. maddesi Osmanlı ordusunun terhis edilmesi ve 7. maddesi İtilaf devletleri'nin gerekli gördüğü bölgeleri işgal hakkı,¹ yerel-millî kuvvetlerin doğmasına vesile olmuştur.

Heyet başkanı Rauf Bey, İngiliz temsilcisi Amiral Calthorpe'un mütarekedeki kıvrak diplomatik yaklaşımını iyi niyetli bulmuş, yine Sadrazam Ahmed İzzet Paşa da mütareke hükümlerinin diğer mağlup devletlere kıyasla hafif olduğunu belirtmiştir. Mütareke imzalandığında Yıldırım Orduları Kumandanı olan Mustafa Kemal Paşa, şartların ağır olduğunu belirtmiş ve bazı maddeler üzerinde sadrazamla anlaşmazlığa düşmüştür. Mütareke hükümlerinin yürürlüğe girmesinin ardından İtilaf devletleri Osmanlı topraklarını işgale başlamıştır. İlk olarak Musul ve İskenderun'u işgal eden İngilizler, daha sonra Fransızlarla birlikte Dörtyol, Adana ve Mersin'i de işgal ederek iç bölgelere doğru yayılmıştır. Ayrıca İtilaf donanmaları mütarekenin hemen ardından İstanbul'a gelerek Boğaz'a demirlemiştir. İtalyanlar ise mesnetsiz gerekçelerle Antalya, Konya, Afyon, Burdur ve Muğla'yı işgal etmiştir.²

¹ Mustafa Turan, *Millî Mücadele'de Siyasî Çözüm Arayışları (30 Ekim 1918-24 Temmuz 1923)*. Ankara: Siyasal Kitabevi, 2005, s. 24; Dursun Ali Akbulut, "Çöken Devlet", *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I*, Ed: Durmuş Yalçın-Yaşar Akbıyık vd., Ankara: ATAM Yayınları, 2005, s. 134-135.

² İzzet Öztoprak, "Türkiye'nin İşgali ve Millî Direniş Hareketleri", *Türkler*, C. 15, Ed: Hasan Celal Güzel-Kemal Çiçek-Salim Koca, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 1999, s. 585-587; Mustafa Kemal Paşa,

İskenderun ve Musul'un ardından işgal sahasını genişletmek isteyen İngilizler, sırasıyla Antep, Urfa ve Maraş'ı da işgal etmişlerdir. Daha sonra Suriye İtilafnamesi gereğince Musul'dan vazgeçmeleri karşılığında üç şehri müttefikleri Fransızlara bırakmışlardır.³

Doğu Anadolu bölgesinde ise Kars, Ardahan ve Batum, Mondros Mütarekesi'nde Osmanlı Devleti'ne bırakıldığı hâlde İtilaf devletleri bu şehirlerin boşaltılmasını istemiştir. Hükûmet ve yetkililer, şehirlerin boşaltılması işini ağırdan almış ve bu durum İngilizlerin tepkisini çekmiştir. Nihayetinde 24 Aralık günü İngilizler Batum'u işgal etmişler ve ardından Kars ve Ardahan'ı da alarak Ermeni ve Gürcülerin desteğiyle bölgede hâkimiyetlerini tesis etmişlerdir.⁴

Trakya bölgesine gelindiğinde mütareke sonrası Meriç nehri boyunda konuşlanan İtilaf kuvvetleri, 6 Kasım 1918'de Uzunköprü taraflarına kadar ilerlemiş ve birkaç gün sonra üç Fransız bölüğü daha gelmiştir. Uzunköprü-Sirkeci demiryolu hattını ele geçiren Fransız kuvvetleri, Bakırköy'e kadar ilerlemiş ve buraya yerleşmişlerdir. Osmanlı topraklarının Trakya'dan Kafkaslara kadar her bölgesinde askerlerin terhis edilmesini sağlayan İngilizler, işi şansa bırakmayarak bu bölgelere kontrol subayları yerleştirmişlerdir.⁵

Anadolu'da bu işgaller gerçekleşirken İstanbul hükûmeti yerel görevlilere, işgallere fiilen silahlı direniş gösterilmemesini, sadece protesto ve mitinglerle tepki verilmesini emretmiştir. Mütarekenin 7. maddesinin dayanaksız şekilde uygulanması ve yurdun dört bir yanının işgali karşısında halkın tepkisiz kalması beklenemezdi. Mustafa Kemal Paşa, İzmir'in Yunanlılar tarafından işgali ve işgalin Manisa ile Aydın'a doğru genişlemesi üzerine halkı harekete geçirmek amacıyla bütün vilayetlere, kolordu komutanlıklarına genelge yollamıştır. Halkın bilgilendirilmesini ve işgallere karşı etkin ve sürekli bir tepkide bulunulmasını talep etmiştir. Bu genelgeyle yurdun dört bir köşesinde protesto ve mitingler düzenlenmiş, halk ve yetkililer, tepkisini ulusal ve uluslararası aktörlere telgraflar yoluyla ulaştırmıştır. İşgallere karşı yapılan millî nümayişler kasaba ve köylere kadar genişlemiştir.⁶ İstanbul'da ve Anadolu'da Redd-i İlhak ve Müdafaa-i Hukuk cemiyetleri önderliğinde yapılan protesto ve mitinglerle, halkta mücadele bilinci olgunlaşmış ve bu ruh Millî Mücadele'nin itici gücü olmuştur.

İngilizlerin her ne sebeple olursa olsun İskenderun'u işgalinde silahla karşılık verileceğini beyan etmiştir. Bu direnişin devletin menfaatine aykırı olduğunu bildiren hükûmet, Mustafa Kemal Paşa'nın bulunduğu makamları lağvederek kendisini Harbiye Nezareti emrine vermiştir. Detaylı bilgi için bkz. Yücel Özkaya, "1919'un Siyasi Olayları", *Millî Mücadele Tarihi I*, Haz. Berna Türkdoğan, Ankara: ATAM Yayınları, 2005, s. 30.

³ Suriye İtilafnamesi ile Fransızlar Çukurova dışında Güneydoğu Anadolu bölgesinde de bazı şehirleri işgal edebilecektir. İtilafname ile İngiltere, Türklerin direniş göstereceği bölgeleri Fransa'ya bırakarak onları zorlu bir mücadeleye yollarken, dikkatlerin petrol bölgesinden uzaklaşmasını da sağlamıştır. Detaylı bilgi için bkz. Turan, *Millî Mücadele'de*, s. 39; Ayhan Öztürk, "Millî Mücadele'de Gaziantep", *Türkler*, C. 15, Ed: Hasan Celal Güzel-Kemal Çiçek-Salim Koca, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 1999, s. 820-821.

⁴ Öztoprak, "Türkiye'nin İşgali", s. 588.

⁵ Selahattin Tansel, *Mondros'tan Mudanya'ya Kadar*, C. 1, Ankara: Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Yayınları, 1973, s. 64-65.

⁶ Mehmet Şahingöz, "Millî Mücadele'de Protesto ve Mitingler", *Türkler*, C. 15, Ed: Hasan Celal Güzel-Kemal Çiçek-Salim Koca, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 1999, s. 727-728.

2. Kuvâ-yı Milliye'nin Tarihsel Arka Planı

Türk milleti yüzyıllar boyunca ordu-millet anlayışını hayat felsefesi edinmiştir. Kutsal gördükleri vatan düşman işgaline uğradığında milis kuvvetleri oluşturarak mücadeleye girişmiştir. Silahlı güç olarak orduya takviye kuvvet olduğu gibi, savaş meydanlarının dışında da daima ordu ile birlikte hareket etmiştir. Ordunun mücadelesine lojistik destek sağlamakta büyük istek ve özveride bulunmuştur. Türk milleti her zaman ordusunun yanında ve hizmetinde olmuştur.⁷ Kuvâ-yı Milliye'nin tarihi kökenleri de bu geleneğe dayanmaktadır.

Osmanlı Devleti'nin son dönemlerindeki 1877-78 Osmanlı-Rus, 1897 Osmanlı-Yunan ve 1912-1913 Balkan Harplerinde, cephede orduya destek amacıyla milis güçleri oluşturulmuştur. Bu millî kuvvetler, 1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi esnasında Erzurum müstahkem mevkiindeki Aziziye Tabyası'nda çok başarılı ve faydalı icraatta bulunmuştur. Yine I. Dünya Savaşı'nda mücadele eden milis kuvvetler, fedakâr subayların komutasında ordu birliklerinin yanlarında yararlı olmuşlardır.⁸

Kuvâ-yı Milliye'nin teşkilatlanmasında önemli bir rol üstlenen Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri'nin de kökenleri, İttihat Terakki önderlerinden Talat Paşa ve M. Emin Yurdakul'un girişimleriyle kurulan Müdafaa-yı Milliye Cemiyeti'ne dayanmaktadır. 1913 yılında kurulan cemiyet, Mondros Mütarekesi'nden sonra küçük değişikliklerle Müdafaa-i Hukuk Cemiyetlerine dönüşmüştür.⁹ Ayrıca İttihat Terakki kurmayları, Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'ndan mağlup ayrılması durumuna karşılık bazı önlemler almaya çalışmışlardır. Savaş devam ederken yeniden bir mücadeleye girişme ihtimaline karşı gerekli görülen malzeme ve silahları güvenli yerlere nakledeken, diğer yandan bu mücadeleyi yürütecek sivil ve askerî kadroları dahi belirlemişlerdir. Mütarekenin hemen ardından Harbiye Nazırı Şevket Turgut ve Fevzi Çakmak gibi önemli paşalar, yapmış oldukları gizli toplantılarda Anadolu'nun işgal edileceği, buna karşılık millî kuvvetlerin oluşturulmasının ve millî iradenin buna dayandırılmasının uygun olacağı görüşündedirler.¹⁰

Osmanlı ordusunda 1883-1893 yılları arasında ve II. Meşrutiyet'in ilanından sonra görev yapan Alman General Von der Goltz Paşa, önemli reform girişimlerini yürütmüştür. Millet-i Müselleha diğer adıyla ordu-millet fikrini teoriye dönüştürmüş olan general, dünya savaşının çıkacağını ve geniş sahalara yayılacağını öngörmüş ve bu çerçevede halkın da silahlı altına alınabileceğini savunmuştur. Profesyonel çekirdek ordunun eli silah tutan vatandaşlarla desteklenmesiyle orduların başarılı olabileceğini ileri sürmüştür.

⁷ Mustafa Turan, "Kuvâ-yı Milliye'nin Anlamı, Tarihi ve Fikri Temelleri", *Türk Yurdu Dergisi*, 366 (2018), s. 63; Genel Kurmay Başkanlığı, *Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi II. Cilt, 1nci Kısım*, Ankara: Genelkurmay Başkanlığı Harp Dairesi Resmi Yayınları, 1994, s. 99.

⁸ Genel Kurmay Başkanlığı, *Türk İstiklal*, s. 99.

⁹ Mustafa Balcıoğlu, "Batı Anadolu'nun İşgali ve Kuvâ-yı Milliye", *Millî Mücadele Tarihi I*, Haz. Berna Türkoğlu, Ankara: ATAM Yayınları, 2005, s. 40.

¹⁰ Turan, "Kuvâ-yı Milliye'nin", s. 63.

Son dönem Osmanlı askeri elitleri, uzun yıllar Osmanlı ordusunun reform hareketlerini yürüten ve ordu-millet fikrini savunan Goltz Paşa zamanında yetişmiştir. Olası bir savaşta halkın da örgütlenerek bir direniş kuvveti oluşturabilmesi yani milis kuvvetlerin teşkilatlanmasında bu fikrin de tesiri olmalıdır.¹¹ Kuvâ-yı Milliye'yi teşkilatlandıran subaylar muhtemeldir ki Goltz Paşa'nın bu fikir ve bilgilerinden ziyadesiyle istifade etmişlerdir.

Kuvâ-yı Milliye, İzmir'in işgali ve sonrasındaki gelişmeler karşısında bir tepki olarak aniden ortaya çıkmamıştır. Tarihi gelişmelerin mecbur bıraktığı millî ve bağımsız bir devlet kurmak fikri, tarihi kökenleri eskilere dayanan Kuvâ-yı Milliye'nin ortaya çıkmasına vesile olmuştur. Mondros Mütarekesi'nden sonra İzmir'in işgaline kadar geçen sürede Kuvâ-yı Milliye'nin altyapısını oluşturan ve farklı şehirlerde kurulan cemiyetler de sürecin olgunlaşmasını sağlamıştır. Bu bağlamda tarihî, fikrî, askerî ve siyasi sebepler Kuvâ-yı Milliye'yi doğurmuş ve zamanla da bu kavram farklı anlamlar kazanmaya başlamıştır.¹²

3. Kuvâ-yı Milliye'yi Ortaya Çıkaran Amiller

Mondros Mütarekesi sonrasında Anadolu'nun işgal süreci devam ederken, İzmir'in İngilizlerin marifetiyle Yunanlılar tarafından işgali Türk milletinin sabrını taşıran son damla olmuştur. İzmir'in işgaline birçok şehirde protestolarla karşılık verilirken, Yunanlıların İzmir'le kalmayıp iç bölgelere doğru ilerlemesi, binlerce sivil katletmesi ve mezalimleri millî bir direnişin fitilini de ateşlemiştir. İstanbul Hükûmeti'nin işgallere karşı cılız tepkisi halkın silahlı direnişine ve teşkilatlanmasına vesile olmuştur. Bu bağlamda işgal bölgelerinde yerel milis kuvvetleri doğmuş ve kendi bölgelerini düşman işgalinden korumaya çalışmıştır. Halkı teşkilatlandıran askerî ve mülki görevlilerle birlikte Kuvâ-yı Milliye ortaya çıkmış ve bu adlandırma zaman içerisinde Millî Mücadele'ye de adını vermiştir. İzmir'in işgali ve ardından artan Yunan zulmü ile Kuvâ-yı Milliye'nin hızlı bir şekilde teşkilatlanması, Türk milletinin hürriyetine olan düşkünlüğü ve teşkilatlanma becerisinin askeri alandaki tezahürü olarak karşımıza çıkmaktadır.

3.1. İzmir'in İşgali ve Mezalim

Anadolu'nun dört bir yanında işgaller devam ederken, galip devletler Paris Barış Konferansı'nı gerçekleştirmek üzere Fransa'nın önderliğinde toplanmışlardır. 18 Ocak 1919'da toplanan ve sadece galip devletlerin delegelerinin yer aldığı konferansta, Osmanlı topraklarının paylaşımında daha önce İtalya'ya vaat edilen Batı Anadolu Yunanistan'a verilmiştir. İtalyanların sert itirazlarına rağmen, Batı Anadolu'daki Rum

¹¹ Colmar Von der Goltz, *Millet-i Müselleha (Ordu Millet)*, Yay. Haz: İsmet Sarıbal, İstanbul: Otorite Yayınları, 2016, s. 9-13.

¹² Sıtkı Aydın, *Güneybatı Anadolu'da Kuvâ-yı Milliye Harekâtı*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 2002, s. 29; Turan, "Kuvâ-yı Milliye'nin", s. 70.

varlığından dolayı bölgenin Yunanistan'a verilmesi uygun görülmüştür. Gerçekte ise Doğu Akdeniz'i kontrolünde bulunduracak güçlü bir İtalya yerine Yunanistan'ın varlığı, İngiliz-Fransız çıkarlarına daha uygun gelmiştir.

İzmir'in Yunanlılar tarafından işgal edileceğine dair Türk kamuoyunda en küçük endişeye yer yok iken, İngiliz Amiral Calthorpe 14 Mayıs 1919 günü 17. Kolordu Kumandanı Albay Ali Nadir Paşa'ya verdiği nota ile İzmir'in Mondros Mütarekesi'nin 7. maddesi gereğince İtilaf devletleri tarafından işgal edileceğini bildirmiştir. Calthorpe verdiği ikinci notada, İzmir'in İtilaf devletleri adına Yunan kuvvetleri tarafından işgal edileceğini, Osmanlı askerlerinin kışladan ayrılmaması ve herhangi bir direnişin olmaması gerektiğini bildirmiştir. İngiliz diplomatik kurnazlığıyla işgal bir oldubittiye getirilmiş ve olası bir direniş bu şekilde önlenmiştir. 15 Mayıs 1919 sabahı İzmir, Yunan kuvvetleri tarafından işgal edilmiş ve işgal komutanı Zafiriu, ilk tepkilerin şiddetini hafifletmek amacıyla ılımlı mesajlar vermiştir.¹³

İşgalin ilk anlarındaki ılımlı mesajlar bilahare yerini zulme, taşkınlıklara ve zorbalığa bırakmıştır. Yunan kuvvetlerinin İzmir'e çıkması ve faaliyetleri kısa sürede işgalin amacını ortaya koymuş ve halk tepki göstermeye başlamıştır. Direnişin sembol ismi gazeteci Hasan Tahsin, Kordon boyunda ilerleyen Yunan birliğinin üzerine ateş açmış ve bunun üzerine Yunan askeri ile yerli Rumlar saldırıya geçerek iki gün içinde 2 binden fazla Türk'ü katletmiş, Türklere ait çok sayıda ev ve işyerini yağmalamışlardır.¹⁴ Ayrıca 17. Kolordu Komutanı Ali Nadir'e tokat atan Yunanlılar, Albay Süleyman Şükrü Bey'i de "Yaşasın Venizelos" şeklinde bağırması için zorlamış ve kabul etmeyince şehit etmişlerdir. Bunun yanında postanelere el koyan işgal güçleri, telgraf hatlarına da zarar vererek İzmir'in dışarıyla olan iletişimini kesmişlerdir.¹⁵

Yunan kuvvetleri Megali İdea'yı gerçekleştirmek amacıyla işgal bölgelerindeki Türk ahaliyi göçe zorlamış ve bunun için zulüm ve katliam yolunu seçmişlerdir. Bölgede nüfus üstünlüğünü ele almak ve bunu uluslararası meşruiyet aracı yapmak isteyen Yunanlılar, işgal ettikleri yerlerde planlı ve programlı bir mezalim gerçekleştirmiştir. İşgalin ilk gününden itibaren Türklere yönelik gerçekleşen tecavüzlerin, doğal gelişen olaylar olmayıp uzun bir hazırlık ve planın ürünü olduğu görülmektedir. Türklere karşı öldürme, yakma, yağma ve ırza tecavüz ile her türlü insanlık dışı işkence gerçekleşmiştir. Mezalimin planlı ve programlı olduğunu gösteren en önemli delili, işgal bölgelerinde gayrimüslim unsurlar bölgeden uzaklaştırılırken Türklerin bir arada olmasına özen gösterilmesidir. Bu sayede katliamların tatbiki kolaylaştırılmaya çalışılmıştır.¹⁶

¹³ Mustafa Turan, "İzmir'in Yunanlılar Tarafından İşgali (15 Mayıs 1919)", *Türkler*, C. 15, Ed: Hasan Celal Güzel-Kemal Çiçek-Salim Koca, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 1999 s. 756-757.

¹⁴ Sina Akşin, *İstanbul Hükümetleri ve Millî Mücadele (Mutlakiyete Dönüş 1918-1919)*, C. I, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2004, s. 278.

¹⁵ Yücel Özkaya, "İzmir'in İşgali", *Millî Mücadele Tarihi I*, Haz. Berna Türkdoğan, Ankara: ATAM Yayınları, 2005, s. 61.

¹⁶ Mustafa Turan, *Yunan Mezalimi: İzmir, Aydın, Manisa, Denizli 1919-1923*, Ankara: ATAM Yayınları, 2014, 54-56.

Mütareke sonrası Anadolu yavaş yavaş işgal edilmeye başladığında bölgesel tepkiler verilirken, İzmir'in işgali ulusal düzeyde büyük tepki toplamış ve bardağı taşıran son damla olmuştur. İzmir ve çevresinde uygulanan mezalim karşısında halk izzet-i nefsinin korumak amacıyla silahlı direnişe başvurmuş ve Kuvâ-yı Milliye ortaya çıkmıştır.

3.2. Yunanlılara Olan Tepki

Yaklaşık dört yüz yıl Osmanlı egemenliğinde kalan Yunanistan, Fransız İhtilali'nin yaydığı milliyetçilik akımının da etkisi ile 1821 yılında Osmanlı Devleti'ne karşı bağımsızlık mücadelesine girişmiştir. İngiliz, Fransız ve Rusya'nın destek ve himayesinde mücadelesini sürdüren Yunanistan, 1828-1829 Osmanlı-Rus Harbi'nin sonucunda Edirne Antlaşması ile bağımsızlığını kazanmıştır.¹⁷ Yunanlıların Osmanlılara karşı isyanı, Avrupa'nın bütün siyasetleri ve aydınları tarafından desteklenmiştir. Avrupa'nın Osmanlı karşıtlığı ve Helen hayranlığı Yunan bağımsızlığında etkili olurken, 1832 yılında Londra'da yapılan antlaşma ile Yunanistan'ın toprak bütünlüğü de garanti altına alınmıştır.¹⁸ Yüzyıl boyunca da Yunanistan'ın Rus ve Avrupa destekli toprak kazanımları devam etmiştir. Bu çerçevede Yunanistan'ın bağımsızlığı, Osmanlı'dan ayrılan ilk devlet olması sebebiyle de önem arz etmektedir.

Megali İdea çerçevesinde Yunanlıların Osmanlı topraklarında sürekli kazanımlar elde etmesi ve buna yönelik çabaları Osmanlı yöneticilerinde ve halkta süregelen bir tepkiye neden olmuştur. Balkanlı milletlerin ve özellikle Yunanlıların Osmanlı'dan kopuş süreçleri ve sonrasında gerçekleştirdikleri katliamlar ve Osmanlı izlerini silen faaliyetleri, Türklerin hassasiyetini daha da arttırmıştır. Eski bir Osmanlı vilayeti iken Osmanlı Devleti'ne karşı cüretkâr politikalar yürütmesi ve Anadolu'da önemli miktarda soydaşlarının bulunması Yunanistan'ın önemli bir tehdit unsuru olduğunu göstermektedir. Türklerin hassasiyetine dikkat çeken Avrupalı yazarlar; eğer İzmir Yunanlılar değil de İtilaf güçleri tarafından işgal edilseydi, Anadolu'nun bu kadar hızlı ve disiplinli bir şekilde teşkilatlanamayacağını belirtmişlerdir.¹⁹ Ayrıca İzmir'in işgalinde hiçbir zorluk çıkarmayan ve karşı konulmamasını bildiren Vali İzzet Bey, işgalin Yunanlılar tarafından gerçekleştiğini anlayınca İtilaf güçlerine bir protesto notası vermiştir.²⁰

3.3. İşgaller Karşısında Hükûmetin Tepkisizliği

İstanbul Hükûmeti, mütareke hükümleri gereğince işgallere karşı herhangi bir direnişe kalkışılmaması için görevlileri uyarılmış ve işgal bölgelerinde sükûneti sağlamaya çalışmıştır. Bunda hiç şüphesiz en önemli etken, Osmanlı idarecilerinin işgalin geçici

¹⁷ Midhat Sertoğlu, *Mufassal Osmanlı Tarihi (Resimli-Haritalı)*, C. V, Ankara: TTK Yayınları, 2010, s. 2910-2913.

¹⁸ Fahir Armaoğlu, *19. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914)*, İstanbul: Alkım Yayınları, 2007, s. 113-114; Cenk Reyhan, "Şark Meselesi'nin Helen Kökenleri", *Folklor Edebiyat*, 11/41 (2005), s. 172-173.

¹⁹ Özkaya, "İzmir'in İşgali", s. 60; Mehmet Şahingöz, "Millî Mücadele'de Protesto ve Mitingler", *Türkler*, C. 15, Ed: Hasan Celal Güzel-Kemal Çiçek-Salim Koca, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 1999, s. 727.

²⁰ Akşin, *İstanbul Hükûmetleri*, s. 277.

olduğuna dair inançları ve İngilizlerin kurnaz politikaları ile hükûmeti oyalama taktiğidir. Ayrıca olası bir direnişin daha büyük facialara sebep olacağı düşüncesi, acz içindeki hükûmeti girişimde bulunmaktan alıkoymuş ve cılız birtakım tepkilerle karşılık verilmiştir.

Mondros Mütarekesi'nden sonra on kez hükûmet değişikliği meydana gelmiş ve hükûmetler, mütarekenin ağır hükümlerinin ve İstanbul'u işgal eden mütteliklerin baskısı altında kalmışlardır. Mütarekenin imzalanmasından sonra hemen her gün ülkenin bir bölgesi işgal edilirken hükûmetler işgalleri durdurmaya çalışacakları yerde, İttihat Terakki mensuplarını cezalandırma ve İtilaf devletlerini hoşnut etme yoluna gitmişlerdir. İzmir'in işgalinden sonra iktidara gelen ve çoğunluğu Damat Ferit hükûmetleri olan toplam yedi hükûmetin hiçbiri Kuvâ-yı Milliye'yi desteklememiştir. Aksine millî kuvvetleri bertaraf etmeye çalışmışlar ve bu durum da halkın topyekûn mücadeleye katılmasını olumsuz etkilemiştir.²¹

İşgaller karşısında halk çaresizliğe mahkûm edilmiş, millî kuvvetler bölgesel direnişlerle Yunan kuvvetleriyle mücadele ederken, Damat Ferit Paşa Hükûmeti direnişi bertaraf ederek İngilizlerin himmetini ummuştur. Sadrazam milletin haklarını savunduğunu belirtmiş ve millî galeyanı bastırmak amacıyla halkı sakin olmaya davet etmiştir. Başta Mustafa Kemal Paşa olmak üzere Millî Mücadele'nin önderlerine yönelik hükûmetin olumsuz tavrı ve tutuklama kararını çıkarması, İstanbul ve Anadolu'da tepkiyle karşılanmıştır. İşgaller karşısında ülkesini ve halkını koruyamayan hükûmet, Kuvâ-yı Milliye'yi bastırmak amacıyla İngilizlerden asker kullanabilmek amacıyla izin istemiştir.²² Ayrıca Dâhiliye Nazırı Ali Kemal Bey, Kuvâ-yı Milliye'yi örgütleyen Mustafa Kemal Paşa'nın görevden alındığını bildiren ve artık resmî iletişime geçilmemesini isteyen bir genelge yayınlamıştır. Kuvâ-yı Milliye'nin mücadelesini küçümseyen Ali Kemal Bey, halkın boş yere kırdırıldığını ileri sürmüş ve herkesin üzerine düşenin mütareke hükümlerine uyması olduğunu belirtmiştir.²³

Hükûmetin bu tavrına karşılık bazı vilayetler Kuvâ-yı Milliye'ye destek olmak istemişlerdir. Kurtuluşun bu şekilde gerçekleşeceğine inanan görevliler bu hususta hükûmetten izin istemişlerse de buna kati olarak olumsuz cevap verilmiştir.²⁴ İstanbul Hükûmeti, Demirci Mehmet Efe ve Hacı Şükrü Bey'in Kuvâ-yı Milliye'ye destek istediği Isparta ve Konya'daki mülkiye memurlarından üzerlerine düşeni yapmalarını, millî menfaatlere aykırı bu hareketlerin önüne geçmelerini ve bu kişileri yakalamalarını istemiştir.²⁵ Ayrıca hükûmet, vilayetlere gönderilen emirlerin uygulanamaması üzerine kararlılığını vurgulamış, milis kuvvetlerin dağıtılması için etkili tedbirlerin alınacağını ve

²¹ Aydın, *Güneybatı Anadolu'da*, s. 48.

²² Cevdet Küçük, "Damat Ferid Paşa", *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: TDV Yayınları, 1993.

²³ Kemal Atatürk, *Nutuk 1919-1927*, Haz: Zeynep Korkmaz, Ankara: Atam Yayınları, 2003, s. 25.

²⁴ "Eskişehir Mutasarrıflığı'na; Kuvâ-yı Milliye teşkilatı için teşebbüsat icrası katiyyen caiz değildir." *BOA, DH.KMS*, 53/11, H.14.10.1337.

²⁵ *BOA, DH.KMS*, 53/20, H. 17.10.1337.

etkisinin yakında görüleceğini belirtmiştir. Ayrıca Yunan faciasına dair çeşitli daireler ve kişilerin elinde bulunan belgelerin toplanması ve olaylarla ilgili nezaretin günü gününe bilgilendirilmesi emredilmiştir.²⁶

4. Kuvâ-yı Milliye'nin Unsurları

İstanbul Hükûmeti az sayıdaki askerî birliklerine, işgalcilere karşı konulmaması konusunda katı emirler vermiş ancak millî duruşu temsil eden Mustafa Kemal Paşa gibi subaylar direnişi destekleyerek Kuvâ-yı Milliye'nin teşekkülüne vesile olmuşlardır. Bunun yanında işgal bölgelerindeki devlet ve din görevlileri, İttihatçı komitacılar ve bölgenin ileri gelenleri ile zeybeklerin/efelerin destekleri ile Kuvâ-yı Milliye hem güçlenmiş hem de çevre illerde hızlı bir şekilde teşkilatlanmıştır.

İzmir'in işgalinin ardından ilk olarak Redd-i İlhak Cemiyeti'nin Maşatlık meydanında yapmış olduğu miting yorgun ve yılmış halkın mücadele umutlarını yeşertmiştir. Ahmet Hulusi Efendi, Hacı Süleyman Efendi, Çal Müftüsü Ahmet İzzet, Ödemişli Hacı Mümtaz ve Manisa Müftüsü Âlim Efendi gibi dini önderler vermiş oldukları fetvalarla Kuvâ-yı Milliye'nin oluşmasında etkin rol oynamışlardır. Ödemiş Kaymakamı Bekir Sami Bey, Muğla Mutasarrıfı Hilmi Bey ve Denizli Mutasarrıfı Faik Bey görev yerlerinde Kuvâ-yı Milliye'ye önderlik ederken, muvazzaf Albaylar Bekir Sami, Kazım (Özalp), Şefik (Aker), Ali (Çetinkaya) ile Yüzbaşı Sururi ve Tahir Beyler de askerî birliklerin güçleriyle Kuvâ-yı Milliye'yi birleştirmişlerdir. Ayrıca Demirci Mehmet Efe, Yörük Ali Efe gibi zeybekler de dağdan inerek Kuvâ-yı Milliye'ye katılmışlardır.

4.1. Askerî - Mülki Memurlar

İzmir'in işgalinin ardından Yunan ordusunun hızla iç bölgelere doğru ilerlemesi ve bölgede gerçekleştirdiği mezalimler karşısında devletin halkı koruyacak güçten yoksun olması ve gelişen şartlar yeni bir stratejiyi gerekli kılmıştır. 17. Kolordu Komutanı Vekili Albay Bekir Sami Bey ve 57. Tümen Komutanı Albay Şefik (Aker) Bey, işgale karşı savunmanın ancak halkın desteği yani millî kuvvetlerin oluşturulması ile olabileceğini düşünmüşler ve bu yönde çalışmalara başlamışlardır. Subayları bu yola sevk eden en önemli sebep, İstanbul Hükûmeti'nin direnişe müsaade etmemesi ve nizamiye kıtalarındaki askerlerin esir olmaksızın birliklerini terk etmek istemesiydi. Birliklerini terk eden askerler ve bölgedeki eli silah tutan gönüllülerden millî müfreze birlikleri oluşturmaya çalışan subaylardan Albay Bekir Sami, İstanbul'dan ayrılmadan önce Harbiye Nazırı Şevket Turgut Paşa'ya düşüncelerini aktarmış ve bu konuda şifahi olarak yetkilendirilmiştir. Yine Albay Şefik Bey, Aydın'ın işgalinden önce Harbiye Nezareti'ne sunduğu raporda Kuvâ-yı Milliye'nin oluşturulması gerektiğini bildirmiş ve bu konuda inisiyatif kendisine bırakılmıştır. Ayrıca Bandırma'daki Kolordu Komutanı Yusuf İzzet Paşa, Balıkesir'de 61. Tümen Komutanı Albay Kazım (Özalp) Bey ile 172. Alay Komutanı

²⁶ BOA, DH.İ.UM.EK., 55/42, H. 11.11.1337.

Yarbay Ali (Çetinkaya) Bey Kuvâ-yı Milliye'nin teşkilatlanması amacıyla çalışmalarını yürütmüşlerdir. Ödemiş'te Jandarma Yüzbaşı Tahir Bey önderliğinde kurulan Kuvâ-yı Milliye, teşkilatlanma açısından diğer bölgelere model oluşturmuştur.²⁷

İşgale karşı subaylar millî kuvvetleri örgütlerken mülkiye bürokratları da destek olmuşlardır. Kuvâ-yı Milliye'nin teşkilatlanmasında önemli bir isim olan Ödemiş Kaymakamı Bekir Sami (Baran) Bey, İzmir'in işgalinin hemen öncesinde Ödemiş'e tayin edilmiştir. İşgalin ilk dönemlerinde direniş konusunda tarafsız kalsa da sonraki dönemlerde aktif olarak yer almıştır.²⁸ Muğla Belediye Başkanı Ragıp Bey ve Muğla Mutasarrıfı Hilmi Bey İzmir'in işgali üzerine bir miting heyeti kurmuşlar ve işgali protesto etmişlerdir. Ayrıca aynı heyet Muğla Serdengeçtiler Müfrezesi'ni kurarak bölgede silahlı direnişi örgütlemişlerdir. Kuvâ-yı Milliye'yi Muğla'da teşkilatlandırmak için Albay Şefik Bey'in bölgeye gönderdiği Teğmen Kadri Bey burada hâlihazırda bir millî kuvvetin teşekkül ettiğine şahit olmuştur.²⁹ İzmir'in işgaline yönelik ilk protesto Denizli'de, Mutasarrıf Faik (Öztrak) Bey önderliğinde, Belediye Başkanı Hacı Tevfik Bey, Askerlik Şubesi Başkanı Tevfik Bey ve Müftü Hulusi Efendi ile şehrin diğer görevlilerinden oluşan Heyet-i Milliye tarafından tertip edilmiştir. Ayrıca bu heyet Denizli ve çevresinde Kuvâ-yı Milliye'nin teşkilatlanması amacıyla çalışmalarını hızlandırmış, gönüllü ve lojistik destek sağlamıştır.³⁰

Osmanlı'da iç güvenliğin önemli unsuru olan polisler, Millî Mücadele ve hükûmet yanlısı olmak üzere iki gruba ayrılmışlardır. Bunlardan Ahmet Hamdi Bey, İzmir'den Denizli Polis Komiserliği görevine tayin edilmiştir. Ahmet Hamdi Bey Denizli livasında görevi başındayken 25 Haziran 1919'da görevinden ayrılarak Kuvâ-yı Milliye'ye katılmıştır. İsmail Hakkı Bey ve Müftü Ahmet Hulusi Efendi'nin Kuvâ-yı Milliye'yi kurma girişimleri esnasında gönüllü ve lojistik destek toplama faaliyetlerinin içinde yer almış ve destek olmuştur.³¹

4.2. Ağa/Eşraf, Halk ve Din Görevlileri

İzmir'in işgali Millî Mücadele'nin de başlangıcı olmuş ve ağa/eşraf, din görevlileri ve halk bu mücadeleye millî hassasiyetleri nispetinde yaklaşmışlardır. Bu bağlamda din görevlileri, eşraf ve halk, mücadeleye katılanlar, karşı olanlar ve tarafsızlar şeklinde üç gruba ayrılmıştır. Köylerde toprak sahibi ağa ile kasaba ve şehirlerde ticaret ve zanaat ile meşgul olan eşraf gücünü zenginliklerinden almaktadır. Her iki sosyal grup için

²⁷ Genel Kurmay Başkanlığı, *Türk İstiklal*, s. 99-100; Alev Coşkun, *Kuvâ-yı Milliye'nin Kuruluşu (En Uzun 15 Gün Ödemiş Direnişi)*, İstanbul: Cumhuriyet Kitapları, 1998, s. 107.

²⁸ Coşkun, *Kuvâ-yı Milliye'nin*, s. 197-198.

²⁹ Bayram Akça ve Seher Akça, "Osmanlı Devleti Son Dönemi Mutasarrıflarından Serfceli Hilmi Bey", *Tarih ve Gelecek*, 8/2 (2022), s. 483-484.

³⁰ Nuri Köstüklü, *Millî Mücadele'de Denizli, Isparta ve Burdur Sancakları*, Ankara: ATAM Yayınları, 1999, s. 51; Tahir Kodal, "Millî Mücadele'de Mustafa Kemal ve Denizli İlişkileri", *Belgi Dergisi*, 3 (2012), s. 244-245.

³¹ Ercan Haytoğlu, "Ödemişli Komiser Ahmed Hamdi Bey ve Millî Mücadele'deki Rolü", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 52 (2013), s. 830-832.

rekabet ortamı her zaman var olmuştur. Bu rekabet Millî Mücadele döneminde de kendini kuvvâcî ve merkezî hükûmet yanlıları arasında göstermiştir. Malını mülkünü koruma gayretine düşen bu sınıftan kimileri düşmanla hoş geçinmeye çalışırken kimisi de mücadele yolunu seçmişlerdir. Millî Mücadele'ye katılan, özellikle Batı Anadolu'da Kuvâ-yı Milliye'nin teşkilatlanmasında yer alan, milis kuvvetleri silahlandırıp maddi destekte bulunan hatta başlarında cepheye giden çok sayıda ağa ve eşraftan kimseler bulunmaktadır. Bölgenin sosyal yapısını iyi bilen Mustafa Kemal Paşa, bölgedeki ağa ve eşrafa özel mektuplar yazarak onların Millî Mücadele'ye katılmalarını sağlamıştır.³²

Kuvâ-yı Milliye'nin yönetim kadrosu askerî ve mülki erkân ile nüfuzlu kimselerden oluşmuştur. Halk ise bu yapı içerisinde, büyük çoğunluğu millî bilinçten yoksun olmakla birlikte dolaylı ve dolaysız olarak din görevlileri, nüfuz sahibi ağa ve eşrafın etkisi altında hareket etmişlerdir. Halkı mücadeleye katmak isteyen Kuvâ-yı Milliye yöneticileri ise din görevlileri ve nüfuz sahibi kişileri yanlarına çekmek ve birlikte harekete ikna etmek zorunda kalmıştır. Bu bağlamda Kuvâ-yı Milliye için topyekûn bir halk hareketi denilemez. Millî Mücadele'nin insan ve mali kaynaklarının önemli bir kısmı halk tarafından karşılandığı gerçeğinden yola çıkarsak, halkın mücadelenin bir parçası olması zorunluluktur. Mücadeleye halkın katılımı sürecinde yöneticiler kimi zaman zorlanmışlar ve bazı zor dönemelerde halka rağmen ve halkın yararına bu mücadeleyi sürdürmüşlerdir.³³ Halkın topyekûn bir mücadeleye kalkışmamasında İstanbul Hükûmeti'nin Millî Mücadele'ye karşı faaliyetleri, bölgedeki idareciler ve nüfuz sahibi kişilerin hükûmet tarafında yer alması ve en çok da halkın savaşıardan yorulması rol oynamıştır.

Kuvâ-yı Milliye'nin oluşturulması ve Millî Mücadele safhasında pek çok din adamı önemli hizmetlerde bulunmuşlardır. Halk nezdinde sözü dinlenen ve etki gücü olan din görevlileri, cami kürsülerinde, miting meydanlarında, kurdukları cemiyetlerde ve hatta cephelelerde halka rehberlik etmişlerdir. Bunun yanında malını mülkünü mücadele yoluna vakfedenler olduğu gibi Gönen Müftüsü Şevki Efendi, Müderris Sivaslı Ali Kemali ve Bilecik Müftüsü Mehmed Nuri Efendi gibi bazıları da şehit düşmüşlerdir. Buna karşılık sayıları az olmakla birlikte padişah/halife taraftarı olup Kuvâ-yı Milliye'ye muhalif olan din görevlileri de olmuştur.³⁴

İzmir'in işgalinin ardından ilk protestonun gerçekleştirildiği Denizli'de Müftü Ahmet Hulusi Efendi bayram yerinde toplanan halka hitaben yaptığı konuşmada Yunan işgaline karşı halkı mücadeleye davet etmiştir.³⁵ Yine Çal Müftüsü Ahmet İzzet Efendi de halkın Millî Mücadele'ye katılması ve örgütlenme süreçlerinde aktif rol almış ve Çal'da Heyet-i

³² Sabahattin Selek, *Anadolu İhtilali*, İstanbul: Zafer Matbaası, 1987, s. 68.

³³ Selek, *Anadolu İhtilali*, s. 69.

³⁴ Ali Sarıkoyuncu, "Millî Mücadele'de Din Adamları ve Atatürk", *Türkler*, C. 15, Ed: Hasan Celal Güzel-Kemal Çiçek-Salim Koca, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 1999, s. 935.

³⁵ Köstüklü, *Millî Mücadele'de*, s. 52; Kodal, "Millî Mücadele'de", s. 244.

Milliye'nin başkanlığını yürütmüştür.³⁶ Nazilli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin kurucularından olan Hacı Süleyman Efendi halkı Millî Mücadele konusunda bilinçlendirmek ve örgütlemek amacıyla önemli hizmetlerde bulunmuştur. Hatta Demirci Mehmet Efe'nin dağdan inerek Millî Mücadele saflarına katılmasına vesile olmuştur.³⁷ Manisa Müftüsü Âlim Efendi de işgale karşı Millî Mücadele tarafında yer almış ve Akşehir Kuvâ-yı Milliye'sine katılmıştır. Daha sonra Balıkesir'de gerçekleşen kongrelerde yer almış ve yöneticilik yapmıştır.³⁸

4.3. Zeybekler/Efeler

Dönemin koşulları gereği dağlarda yaşayan ve haksızlıklara karşı duruşları, oluşturdukları yaşam biçimleri ve hiyerarşik yapıları ile Efeler/Zeybekler Türk kültürünün önemli unsurlarından biri olmuştur. Çete düzeninde teşkilat yapısı içerisindeki herkese genel olarak zeybek denilirken yapının başındaki yöneticiye efe ve diğer üyelerine de kızan denilmiştir. Tarihsel kökeni Selçuklu ve Osmanlı'ya dayanan yapı, idarecilerin yönetsel suiistimalleri ve haksızlıklar karşısında kendi hukukunu ortaya koymaya çalışmıştır. Cumhuriyetin ilanından sonra tarihsel sürecini tamamlayan yapı ortadan kalkmıştır.³⁹ Millî Mücadele döneminde Demirci Mehmet Efe, Yörük Ali Efe ve Çerkez Ethem gibi efeler de dağdan inerek Kuvâ-yı Milliye'ye katılmışlardır.

Ödemiş, Nazilli ve Aydın bölgesinde faaliyet gösteren Demirci Mehmet Efe kısa sürede bölgenin en güçlü efesi olmuştur. Kuvâ-yı Milliye bünyesinde önemli görevler üstlenmiş ve Aydın Kuvâ-yı Milliyesi'nin kumandanlığı görevini yürütmüştür. İzmir'in işgalinden sonra kendisini sorumlu hissetmiş ve bazı kuvvâcı isimlerin telkinleriyle hazırlıklarını tamamlayarak 11 Temmuz 1919 tarihinde Kuvâ-yı Milliye'ye katılmıştır.⁴⁰

Mektepli bir asker olmasa da Balkan Savaşları'nda yer alan ve Teşkilat-ı Mahsusa bünyesinde Rauf (Orbay) Bey'in kumandasında İran ve Irak'ta savaşan Çerkez Ethem bu tarihten sonra Bandırma'daki baba evine dönmüştür. Bir süre bölgede faaliyetlerini sürdürmüş ve İzmir'in işgalinin ardından Rauf Bey'in emri ve Albay Bekir Sami ve Albay Kazım (Özalp) Beylerin girişimi ile Salihli ve çevresinde bir milis gücü oluşturması için görevlendirilmiştir. Kısa zamanda Çerkezlerden oluşturduğu önemli milis gücüyle Millî

³⁶ Turgut Tok, "İki İstiklal Madalyalı Kahraman: Müftü Ahmet İzzet Çalgüner (1875-1952)", *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 6/3 (2019), s. 1821-1822.

³⁷ Filiz Çolak, "I. TBMM'nin Devrimci Din Âlimlerinden Hacı Süleyman Efendi (Bilgen) ve Meclisteki Faaliyetleri (1920-1923)", *Tarih Okulu Dergisi*, XXIII (2015), s. 331-332.

³⁸ Nuri Özcan, "Ahmed Âlim Efendi", TDV İslam Ansiklopedisi, Ankara: TDV Yayınları, 2020.

³⁹ Hasan Köksal, "Zeybeklik (Efelik) Kurumunun Geleneksel Değerleri ve And İçirilmesi Töreni", *ActaTurcica Çevrimiçi Tematik Türkoloji Dergisi*, 2, (2014), s. 1-2 (ss.1-11) (erişim: 20.08.2022):H. Ömer Karpuz-Zeliha Gaddar, "Efelik ve Zeybeklikle İlgili Terminoloji Üzerine Bir İnceleme", *Zeybek Ateşi*, 2. Ulusal Efe Kurultayı Türk Tarihinde Efe ve Zeybek Kültürü Sempozyumu, Ödemiş, 6-7 Eylül 2012, İzmir: Ödemiş Belediyesi Yay., 2013, s. 29.

⁴⁰ Erol Akcan, "Millî Mücadele'den Sonra Demirci Mehmet Efe", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 57 (2015), s. 2; Bilal Cura, "Demirci Mehmet Efe", Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, 2004, s. 52.

Mücadele'de etkin bir konuma gelen Ethem Bey, daha sonra kurmuş olduğu Kuvâ-yı Seyyare ile Millî Mücadele aleyhindeki isyanları bastırmış ve bu da Ankara Hükûmeti'ne güç vermiştir.⁴¹

Birinci Dünya Savaşı'nda asker olan ve Kafkas Cephesi'ne sevk edilirken kaçarak köyüne dönen Yörük Ali Efe, Aydın dağlarında bir süre dolaştıktan sonra Molla Ahmet Efe müfrezesine katılmıştır. Kısa sürede ikinci adamlığa gelen Ali Efe, Molla Ahmet Efe'nin ölümü üzerine müfrezenin başına geçmiştir. İzmir'in işgalinin ardından Aydın'daki 57. Tümen'in Çine'ye gelmesi üzerine millî kuvvetleri oluşturmaya çalışan Belediye Başkan Yardımcısı Asaf (Gökbel) Bey ve beraberindeki heyet de Çine'ye gelmiş ve faaliyetlerine burada devam etmişlerdir. Bu çerçevede bölgede etkin güç olan efeler/zeybekleri de mücadeleye katmak için girişimlerde bulunmuş ve Yörük Ali Efe ve Kılıhoğlu Hüseyin Efe ile görüşmüşlerdir. Daha sonra 57. Tümen Komutanı Şefik (Aker) Bey de Yörük Ali Efe ile bir görüşme gerçekleştirerek onları Millî Mücadele safına katmıştır.⁴²

5. Kuvâ-yı Milliye'nin Teşkilatlanması

Kuvâ-yı Milliye'nin teşkilatlanması, yukarıda etraflıca bahsettiğimiz sebepler ve birbirinden farklı unsurların bir araya gelmesiyle gerçekleşmiştir. Milis kuvvetlerin sayısı ilk zamanlarda onlar, yüzler ve gittikçe artan sayısı ile de binlere ulaşmıştır. Sayının giderek artmasıyla silah, cephane, yiyecek ve giyecek gibi temel ihtiyaç malzemelerine ihtiyaç da artmış ve bu işlerin organizasyonunu yapmak üzere yönetim birimlerinin oluşturulmasına gerek duyulmuştur.⁴³

5.1. İzmir

İzmir'in işgali ilk anda yerli halk üzerinde şaşkınlık ve panik havası yaratmıştır. Kuvâ-yı Milliye ise Yunanlıların işgali ve yayılmayı artırması üzerine teşkilatlanmaya başlamıştır. Bu çerçevede İzmir'de işgalin ilk gününde Urla'da bir savunma durumu görülse de bu Kuvâ-yı Milliye teşkilatlanması değil anlık bir refleks olarak cereyan etmiştir. Rum nüfusunun yoğun olduğu Urla'da silahlanmış 800 kadar Rum, Türk köylerine tecavüz ve talana başlayınca 173. Alay Komutanı Yarbay Kazım Bey, az sayıdaki askerî ve bölgedeki gönüllülerle 120 kişilik bir kuvvet oluşturmuş ve direnişe başlamıştır. İki gün süren direniş sonucunda bölgeye sevk edilen çok sayıdaki Yunan kuvvetleri ve bir İngiliz subayının da aracılığı ile ateşkes sağlanmış ve böylece işgal tamamlanmıştır.⁴⁴

⁴¹ Şaduman Halıcı, "Çerkes Ethem (1886-1948)", *Atatürk Ansiklopedisi*, Ankara: ATAM Yayınları, 2020; Zekeriyâ Kurşun, "Çerkes Ethem", *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: TDV Yayınları, 1993; Bülent Özbey, "Kurtuluş Savaşı ve Çerkes Ethem Olayı", Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 1998, s. 86-90.

⁴² Derya Genç Acar, "Yörük Ali Efe (1896-1951)", *Atatürk Ansiklopedisi*, Ankara: ATAM Yayınları, 2020; Nuran Koltuk, *Batı Anadolu'da Kuvâ-yı Milliye'nin Askerî ve Mali Kaynakları (Mayıs 1919-Kasım 1920)*, İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2015, s. 23; Bayram Akça, "Millî Mücadele Döneminde Yörük Ali Efe'nin Muğla ve Havalisindeki Faaliyetleri", *Muğla Üniversitesi SBE Dergisi*, 1/2 (2000), s. 26-27.

⁴³ Koltuk, *Batı Anadolu'da*, s. 35-36.

⁴⁴ Oğuz Gülcan, "Batı Anadolu'da Kuvâ-yı Milliye'nin Oluşumu", Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 2007, s. 178-179.

İzmir'in işgal haberini alan Ödemiş Jandarma Tabur komutanı Yüzbaşı Tahir hemen mücadeleye girişmek gerektiğini savunmuş ancak kaymakam ve bazı görevlilerin çekingen tavırları karşısında yeise düşmüştü. İşgalin ilerlemesi üzerine 17. Kolordu Komutan Vekili Bekir Sami Bey buraya Yüzbaşı Rasim Bey vasıtasıyla bir emir göndermiş ve bunun üzerine Yiğit Ordusu adında Kuvâ-yı Milliye teşkilatı kurulmuştur. Komutanlığına Yüzbaşı Tahir'in getirildiği milis kuvvetinden civardaki zeybeklerin silahlandırılması, yedek subayların görevlendirilmesi ve gönüllü askerlerle desteklenmesi istenmiştir.⁴⁵

Ayvalık'ın işgali üzerine ateşle karşılık veren 172. Alay Komutanı Yarbay Ali (Çetinkaya) Bey, sayıca fazla olan Yunan kuvvetleri karşısında tutunamamış ve kayıp vermemek amacıyla Gömeç bölgesine çekilmiştir. Burada ikmal için yeterli vakti bulan kumandan, Bergama, Ayvalık ve Burhaniye bölgesinde silahlı Rum çetelerine karşı halkı silahlandırarak Kuvâ-yı Milliye teşkilatını burada kurmuştur. Albay Bekir Sami Bey de bu girişimleri desteklemiştir.⁴⁶

5.2. Aydın

57. Tümen Komutanı Albay Şefik Bey Yunan kuvvetlerinin İzmir'in ardından Aydın'a doğru ilerlemesi üzerine birlikleriyle Çine'ye çekilmiştir. Şefik Bey bölgede bir yandan Heyet-i Milliye oluşturmaya çalışırken diğer yandan da efelerle toplantılar düzenleyerek onları mücadeleye dâhil etmiştir. Bu çerçevede Yörük Ali Efe ve Killoğlu Hüseyin Efe'yi ikna eden Şefik Bey, halkın da desteğini sağlamak adına nüfuz sahibi din adamı Hacı Süleyman Efendi'yi de harekete katmıştır. Daha sonra Demirci Mehmet Efe de bazı kuvvâcıların telkinleriyle Millî Kuvvetler safına katılmış ve Aydın Kuvâ-yı Milliyesinin komutanlığını yürütmüştür.⁴⁷ Çine Aydın'da Kuvâ-yı Milliye'nin merkezi olmuştur.

57. Tümen Komutanı Albay Şefik (Aker) Bey, Söke'de halkın silahlanarak işgallere karşı durmasını emretmiş ancak bu mümkün olmamıştır. Daha sonra emrindeki Kurmay Yüzbaşı Selahaddin Bey'i buraya göndererek Heyet-i Milliye ve Kuvâ-yı Milliye'yi teşkilatlandırmasını emretmiştir. İlk etapta 150 kişilik bir müfreze ekibi kuran Selahaddin Bey, silah ve cephane ihtiyacının olduğunu bildirmiş ve gerekli teçhizatın temininden sonra Heyet-i Milliye ve ardından Kuvâ-yı Milliye kurulmuştur. Kuvâ-yı Milliye komutanlığına Giritli Cafer Ağa getirilmiştir. Söke Kuvâ-yı Milliyesi Rum eşkıyalarla mücadeleye girişmiş ve asayişini temin etmiş, ayrıca Yunan birlikleri üzerine ani saldırılar gerçekleştirerek önemli faaliyetlerde bulunmuştur. Söke'de millî kuvvetlerin teşekkülünde Albay Şefik ve Yüzbaşı Selahaddin ile Mahmut Esat (Bozkurt) önemli rol oynamıştır.⁴⁸

⁴⁵ Aydın, *Güneybatı Anadolu'da*, s. 120-130.

⁴⁶ Genel Kurmay Başkanlığı, *Türk İstiklal*, s. 99-100.

⁴⁷ Erol Akcan, "Millî Mücadele'den", s. 2; Gülcan, "Batı Anadolu'da", s. 204-205.

⁴⁸ Sıtkı Aydın, *Güneybatı Anadolu'da*, s. 94-95.

Aydın Kuvâ-yı Millîye'sini komuta etmesi amacıyla Mustafa Kemal Paşa tarafından Nazilli'ye gönderilen Albay Refet Bey, Demirci Mehmet Efe'nin otoritesini kıramamış ve onunla herhangi bir iktidar mücadelesine girmekten kaçınarak bu hassas süreçte ihtiyatlı davranmıştır. Mehmet Efe düzenli ordunun kurulmasına kadar Mustafa Kemal ile iletişim hâlinde bu görevini yürütmüştür.⁴⁹ Aydın Kuvâ-yı Milliye Kumandanı Demirci Mehmet Efe ve Şükrü Bey, 311, 312, 313 ve 314 doğumluların silah ve teçhizat için askerlik şubelerine başvurmaları hususunda vilayetlere talimat göndermişlerdir. Kuvâ-yı Milliye'nin gönüllü sayısını arttırmak amacıyla yapılan bu çağrıya karşılık vermeyenlerin cezalandırılacakları bildirilmiştir.⁵⁰ Yine Hacı Şükrü Bey, millî hassasiyetlere sahip ihtiyat zabitlerinin kendilerine Osmanlı'da verilen tahsisat kadar para ile Kuvâ-yı Milliye'de görev almaları için çağrıda bulunmuştur.⁵¹ Kısa zamanda Kuvâ-yı Milliye Nazilli bölgesine hâkim olmuş ve yerel idareciler merkezin emirlerinin yerine getirilmesinin imkânsız olduğunu bildirmişlerdir. Bu gerekçelerle Nazilli Kaymakamı tayininin başka bir mahalle yapılmasını talep etmiştir.⁵²

5.3. Manisa

Gelişmiş ulaşım yollarına sahip ve ekonomik açıdan iyi durumda olan Alaşehir Kazası, Millî Mücadele'nin ilk dönemlerinde direnişe gönüllü olmamıştır. Kazada görevli mülki ve askeri erkân millî bir heyet kuracak kabiliyette olmadıklarından, bölge halkı işgallere alışmaya meyyaldi. Albay Bekir Sami Bey ve Yüzbaşı Süruri bölgede millî bir heyet oluşturmak için girişimlerde bulunmuş ancak Ödemiş'te gerçekleşen Yunan katliamından sonra halk direnişten vazgeçmiştir.

Yüzbaşı Süruri Bey kendisini Alaşehir Mevki Kumandanlığına tayin ettirerek faaliyetlerine başlamıştır. İlk iş olarak Ulucami'de toplantı yapmış ve halkı direnişe davet etmiştir. Daha sonra katı önlemler alarak 310-313 doğumluların yükümlü, diğerlerinin ise gönüllü olarak millî kuvvetlere katılmasının sağlanmasını, hükûmetin para ve silah göndereceğini, şimdilik yardımların da kabul edileceğini bildirmiştir. Bu emrin aleyhinde konuşan ve davrananların da cezalandırılacağını belirtmiştir. Süruri Bey'in önerisiyle Mustafa Bey Alaşehir Kuvâ-yı Milliye Kumandanı olarak atanmıştır. Çerkez Ethem'in bölgedeki nüfuzunu artırdığı döneme kadar Mustafa Bey Alaşehir Kuvâ-yı Milliyesinin önderliğini yürütmüştür. 20 Temmuz 1919'da Yunanlılara karşı önemli tehdit unsuru hâline gelen Alaşehir Kuvâ-yı Milliyesinde, Çerkez Ethem, Alaşehirli Mustafa Bey ve Postlu Mestan grupları yer almıştır. Kısa sürede Alaşehir Kuvâ-yı Milliye'nin gönüllü toplama merkezine dönüşmüştür. Buradaki kuvvetler Salihli, Ahmetli ve Manisa'nın diğer bölgelerine de destek olmuşlardır.⁵³

⁴⁹ Atatürk, *Nutuk*, s. 195.

⁵⁰ BOA, DH.KMS., 53/20, H. 17. 10. 1337; BOA, DH. ŞFR., 638/86, R. 23.07.1335.

⁵¹ BOA, DH.KMS., 53/20, H. 17.10.1337.

⁵² BOA, DH.ŞFR., 640/67, R. 04.08.1335.

⁵³ Enver Konukçu, *Alaşehir Kongresi (16-25 Ağustos 1919)*, Ankara: ATAM Yayınları, 2000, s. 48-50; Aydın, *Güneybatı Anadolu'da*, s. 142-151.

Alaşehir ve Havalisi Mücahidîn Komutanı Süleyman Süruri imzasıyla Dâhiliye Nezareti'ne ve Kütahya bölgesine gönderilen 6 Ağustos 1335 tarihli telgrafname suretinde; Aydın'daki olaylar ve Yunanlıların zulümlerine karşı bütün Anadolu'nun galeyan hâlinde olduğu, her tarafta millî mücahidîn orduları hazırlandığı belirtilmiştir. Uşak ahalisinin de bu kutsi ve yüce hizmetten geri durmadığı fakat din ve vatan düşmanı birkaç alçağın Uşak kahramanlarının hareketlerine engel olduğu, galeyana gelen mücahidlerin toplanarak takım takım Alaşehir'e geldiği beyan edilmiştir. Oraların da Türk ve Müslüman yurdu olduğu, elbette sükût edemeyeceği, hemen millî mücahidîn ordusuna destek olunması, aksi takdirde makamların ehline verilmesi gerektiğinin altı çizilmiştir. Bunun üzerine Harbiye Nezareti'ne gönderilen yazıda askeriye ve mülkiye memurlarının beraber hareket etmesi, çetelerin (millî kuvvetler) dağıtılması gerektiği beyan edilmiştir.⁵⁴ Alaşehir Mevki Kumandanlığı'na tayin olunan Süleyman Süruri Efendi'nin Kuvâ-yı Milliye Kumandanı unvanı altında harekette bulunması üzerine durum Aydın Vilayeti'nden Dâhiliye Nezareti'ne bildirilmiş ve Dâhiliye Nezareti de Harbiye Nezareti'nden gereğinin yapılması talep etmiştir.⁵⁵

5.4. Muğla

İzmir'in işgali ve İzmir Redd-i İlhak Cemiyeti'nin telgrafının Muğla'ya ulaşmasıyla daha önceden hazır olan mücadele arzusu coşkulu bir tepkiye sebep olmuştur. İtalyan işgal bölgesinde olan Muğla, olası bir Yunan saldırısına karşı Belediye Başkanı Ragıp ve Mutasarrıf Hilmi Beylerin önderliğinde Menteşeliler Müdafaa-i Vatan Cemiyeti'ni kurmuşlardır. Daha sonra bölgenin önde gelen efelerinin de katılımı ile güçlenen heyet Muğla Serdengeçtiler Müfrezesi'ni kurmuşlardır. Muğla yöresinde buna benzer birçok irili ufaklı müfrezeler teşkil edilmiştir. Yine kaza ve bucaklarda mücadeleye yönelik millî heyetler teşekkül etmiştir. Ayrıca Mutasarrıf Hilmi Bey Rum şakilere karşı mücadele ve asayişin temini için 200 kişilik bir jandarma kuvveti de oluşturmuştur. Muğla'da Kuvâ-yı Milliye teşkilatının kurulması için Albay Şefik Bey ve Demirci Mehmet Efe yetkililerle görüşmüş ve kısa süre içerisinde 500 kişiden ve 30 süvariden oluşan bir birlik teşkil etmişlerdir.⁵⁶

Muğla işgal bölgesi olmamasından dolayı buradaki kuvvetler yakın illere gönderilmiş, Muğla Kuvâ-yı Milliye'ye destek merkezi olmuştur. 57. Tümen Komutanı Şefik Bey, Muğla'da Kuvâ-yı Milliye'nin teşekkülü için Teğmen Kadri Bey'i bölgeye göndermiş fakat hâlihazırda burada teşkilatlanmanın tamamlanmış olduğunu görmüştür. Kadri Bey yanına almış olduğu müfrezelerle birlikte Çine'ye dönmüş ve burada Yunan kuvvetlerine karşı Erbeyli Baskını'nı gerçekleştirmiştir. Muğla, Millî Mücadele içerisinde Kuvâ-yı Milliye'nin ikmal merkezi hâlinde faaliyetlerini sürdürmüştür. Yunan işgal sahasına

⁵⁴ BOA, DH. KMS., 53/62, H. 11.11.1337.

⁵⁵ BOA, DH.KMS., 53/29, H. 21.12.1337.

⁵⁶ Aydın, *Güneybatı Anadolu'da*, s. 173-174: Gülcan, "Batı Anadolu'da", s. 250.

girmeyen Muğla'da yürütülen faaliyetler de İtalyanlar tarafından görmezlikten gelinmiş ve bu sayede rahat bir teşkilatlanma gerçekleşmiştir. Bu bağlamda Muğla, Kuvâ-yı Milliye'ye gönüllü asker ve lojistik destek sağlayan en önemli merkez olmuştur.⁵⁷

5.5. Denizli

İzmir'in işgaline ilk ve en güçlü protestoyu gerçekleştiren Denizli'de askerî makamlar girişimlerini sürdürürken Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti de Kuvâ-yı Milliye'ye gönüllü kaydına başlamıştır. Denizli Müftüsü Ahmet Hulusi ve Çal Müftüsü Ahmet İzzet Efendiler, civar köyleri dolaşarak halkı direnişe teşvik etmişlerdir. Bu faaliyetler sonucu kısa zamanda millî kuvvetler teşekkül etmeye başlamış ve bölgedeki efelerden de istifade edilmiştir.

Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun'a hareketinden önce müzakerelerde bulunduğu Rauf (Orbay) Bey, Batı Anadolu'ya geçerek burada Kuvâ-yı Milliye'nin teşkilatlanması amacıyla girişimlerde bulunmuştur. Yine Celal (Bayar) Bey de Galip Hoca takma adıyla bölgede faaliyetlerde bulunmuş ve Demirci Mehmet Efe'yi Kuvâ-yı Milliye'ye katılması hususunda ikna etmiştir.⁵⁸

Denizli Heyet-i Milliyesi, Kuvâ-yı Milliye'ye gönüllülerin toplanması ve lojistik destek sağlanmasıyla uğraşırken ilçelerde de teşkilatlar kurulmaya başlanmıştır. Bu çerçevede 24 Mayıs'tan itibaren Sarayköy, Buldan ve Acıpayam'da Kuvâ-yı Milliye teşkilatı, Tavas ve Çal'da Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri teşekkül etmiştir. 18 Temmuz'dan itibaren seferberlik ilan edilen Denizli Millî Mücadele'ye en başından itibaren merkez ve ilçeleriyle birlikte en fazla desteği veren şehir olmuştur.⁵⁹

5.6. Balıkesir

Mondros Mütarekesi'nden birkaç ay sonra İzmir ve çevresinin Yunanlılar tarafından işgal edileceğine dair söylentiler üzerine İzmir Vali Vekili ve Garnizon Komutanı Nurettin Paşa, İzmir ve çevre illerdeki belediye başkanları, mülkiye memurları ve din görevlileri ile eşraftan bazı kimseleri İzmir'e davet etmiştir. Balıkesir'den Ses gazetesi sahibi Hasan Basri Bey, Maarif Müdürü Sabri Bey, Müftü Hacı Ahmet Efendi, Emekli Miralay Rıza Bey ve eşraftan Hulusi Bey ile Belediye Başkanı Hafız Mehmet Emin Bey'den oluşan bir heyet 15 Mart 1919'da İzmir'deki toplantıya katılmıştır. Bu heyet İzmir'in işgalinden sonra Balıkesir'de Kuvâ-yı Milliye'nin kurulmasına öncülük etmişlerdir. 18 Mayıs günü gerçekleşen toplantıda Mehmet Vehbi Bey, ilk olarak bir Redd-i İlhak Cemiyeti'nin kurulmasını ve vakit kaybetmeden de silahlı mücadele için girişimlerde bulunulması gerektiğini belirtmiştir.⁶⁰

⁵⁷ Akça ve Akça, "Osmanlı Devleti", s. 484; Aydın, *Güneybatı Anadolu'da*, s. 175-176.

⁵⁸ Köstüklü, *Millî Mücadele'de*, s. 99-100.

⁵⁹ Kodal, "Millî Mücadele'de", s. 245.

⁶⁰ Mustafa Özseri, *Balıkesir Kuvâ-yı Milliyecileri*, Balıkesir: Balıkesir Büyükşehir Belediyesi Kent Arşivi Yayınları, 2019, s. 9-12.

Yunanlıların işgalin yönünü kuzeye doğru çevirmesi üzerine Harbiye Nezareti, Tekirdağ'da bulunan 14. Kolordu karargâhını Bandırma'ya taşımış ve nakil işlemleri devam ederken Kolordu Komutanı Yusuf İzzet Paşa Haziran'ın ilk günlerinde Balıkesir'e gelmiştir. Daha önceden kurulmuş olan Redd-i İlhak Cemiyeti direniş taraftarlarını bir araya getirmiştir. Yusuf İzzet Paşa'nın da destek ve teşvikleriyle Yüzbaşı Kemal Bey kumandasındaki 20 er ve 150 gönüllüden oluşan Balıkesir Kuvâ-yı Milliyesi teşekkül etmiştir.⁶¹

Venezelos, Ayvalık işgalini meşrulaştırmak için Rumları, Türk saldırılarından korumak amacıyla buranın işgal edildiğini bildirmiştir. Ayvalık'ta bulunan 56. Tümen'in 172. Alay Komutanı Yarbay Ali (Çetinkaya) Bey, Albay Bekir Sami Bey'e gönderdiği raporda; bölgedeki Rumların ve Yunan Kızılhaç heyetinin faaliyetlerinden bahsetmiş ve takviye kuvvet istemiştir. Albay Bekir Sami Bey takviyenin mümkün olamayacağını, yerel güçlerle takviyeleri gerçekleştirmesini bildirmiştir. Emrinde 24 subay ve 150 er olan Ali Bey, üç ihtiyat zabiti ve Dalkıran Mehmet Efe ile İsmail Efe ve müfrezelerinin katılımı ile Kuvâ-yı Milliye teşkilatını oluşturmuştur. Ali Bey komutasındaki kuvvetlerle Yunan işgaline karşı önemli bir direniş sergilemiştir. Daha sonra Albay Kazım (Özalp) Bey 61. Tümen Komutanlığı'na tayin istemiş ve böylece Balıkesir ve civarındaki üst yöneticiden mahrum birlikler daha azimli bir yöneticinin komutasına geçmiştir.⁶²

Umum Jandarma Komutanı tarafından Dâhiliye Nezareti'ne gönderilen telgrafta; Balıkesir bölgesinde kurulan Kuvâ-yı Milliye teşkilatının kuruluş amacının İzmir ve Ayvalık'ın Yunanlılar tarafından işgali, Yunan askerinin yaptığı katl ve faciaların bu civara kadar genişlemesi ihtimali ve halkın da hükûmetin siyasi olarak müdahalesinin mümkün olmayacağını değerlendirmesi sonucu halkın canını ve memleketini korumak düşüncesi olduğu bildirilmiştir. Durum bu bölgede bulunan İngiliz memurlarınca da bilinmektedir. Ayrıca Kuvâ-yı Milliye birliklerinin ileride çetecilik, eşkıyalık gibi faaliyetlerde bulunma ihtimaline karşı gerekli tedbirlerin alınmakta olduğu da belirtilmiştir. Bugün liva içindeki asayişin öncekine göre daha iyi olması da bunun bir delili olup olumsuz bir durumun yaşanmadığı da iletilmiştir.⁶³

6. Sonuç

Mondros Mütarekesi'nin ardından başlayan işgaller karşısında Türk Milleti izzet-i nefsinin korumak amacıyla direnişe başlamış ve kurulan milis kuvvetler ile Yunanlıları Anadolu'dan atmıştır. Vatanperver subayların sorumluluk üstlendiği ve halkın hemen her kesiminden destek alan Kuvâ-yı Milliye, Nazilli, Alaşehir ve Balıkesir'de gerçekleştirilen kongrelerle daha düzenli ve tertipli bir hâl almıştır. Sivas Kongresi esnasında, Kuvâ-yı Milliye'nin bir kumandana bağlanması yönünde karar alınmış ve Ali Fuat (Cebesoy) Paşa, Kuvâ-yı Milliye Genel Kumandanlığı'na getirilmiştir. Ankara'da

⁶¹ Gülcan, "Batı Anadolu'da", s. 220-221.

⁶² Oğuz Gülcan, "Batı Anadolu'da", s. 205-211.

⁶³ BOA, DH. ŞFR. 640/137, R. 08.08.1335.

Büyük Millet Meclisi'nin kurulması ve hükûmetin oluşturulmasıyla birlikte Yunanlılarla daha geniş sahalarda ve büyük çatışmalara girilmesine dair kararlar düzenli ordunun kurulmasını gündeme getirmiştir.

Gediz Muharebelerinde Yunan kuvvetleri karşısında alınan mağlubiyet düzenli ordunun kurulmasının gerekliliğini ortaya koymuştur. Düzenli ordunun kurulmasına yönelik düşünceler Kuvâ-yı Milliye içerisindeki Çerkez Ethem ve Demirci Mehmet Efe gibi liderleri rahatsız etmiş ve bunlar düzenli ordunun emrine girmek istememişlerdir. Ekim 1920 yılı itibarıyla Kuvâ-yı Milliye tasfiye edilip bu kuvvetler düzenli ordu bünyesine aktarılmaya başlanmıştır. Kasım ayında İsmet (İnönü) Bey Batı Cephesi, Refet (Bele) Bey ise Güney Cephesi kumandanlığına getirilmiştir. Çerkez Ethem bu karara isyan edip daha sonra Yunanlılara sığınırken, Demirci Mehmet Efe ise hoşnut olmamakla birlikte kuvvetlerinin büyük kısmını düzenli orduya nakletmiştir. Düzenli ordunun kurulmasına kadar yaklaşık 1,5 yıl boyunca Yunan yayılmasına karşı direniş sergileyen Kuvâ-yı Milliye, Mustafa Kemal Paşa'nın Millî Mücadele'yi örgütlemesine zaman kazandırmıştır.

Kuvâ-yı Milliye zor şartlar ve imkânsızlıklar içerisinde vatan savunmasını gerçekleştirirken; İstanbul Hükûmeti, vilayetlerdeki uzantısı olan Hürriyet ve İtilaf Fırkası mensupları ve İtilaf devletleri ajanları eliyle halkın bu oluşuma desteğini kesmek ve moralini bozmak amacıyla manipülatif faaliyetlerde bulunuyorlardı. İstanbul Hükûmeti, İngilizlerin de desteğiyle Anadolu'nun birçok şehrinde Ankara Hükûmeti ve Kuvâ-yı Milliye'ye karşı isyanlar tertip etti. Ayrıca kurulan Kuvâ-yı İnzibatiye ile de Kuvâ-yı Milliye hareketi bastırılmak istendi. Bütün bu bilgiler ışığında Kuvâ-yı Milliye, yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması sürecine zemin hazırladı ve Millî Mücadele ruhunu ateşledi.

Kaynaklar / References

- BOA, DH. KMS, 53/11, H.14.10.1337.
- BOA, DH.KMS., 53/20, H. 17.10.1337.
- BOA, DH.İ.UM.EK., 55/42, H. 11.11.1337.
- BOA, DH. ŞFR., 638/86, R. 23.07.1335.
- BOA, DH.ŞFR., 640/67, R. 04.08.1335.
- BOA, DH. KMS., 53/62, H. 11.11.1337.
- BOA, DH. KMS., 53/29, H. 21.12.1337.
- BOA, DH. ŞFR. 640/137, R. 08.08.1335.
- Akbulut, Dursun Ali. "Çöken Devlet". *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I*. Ed: Durmuş Yalçın-Yaşar Akbıyık vd. Ankara: ATAM Yayınları, 2005.
- Akcan, Erol. "Millî Mücadele'den Sonra Demirci Mehmet Efe". *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*. 57 (2015): 1-16.
- Akça, Bayram. "Millî Mücadele Döneminde Yörük Ali Efe'nin Muğla ve Havalisindeki Faaliyetleri". *Muğla Üniversitesi SBE Dergisi*, 1/2 (2000): 25-32.
- Akça, Bayram ve Seher Akça. "Osmanlı Devleti Son Dönemi Mutasarrıflarından Serfceli Hilmi Bey". *Tarih ve Gelecek*. 8/2 (2022): 480-489.
- Akşin, Sina. *İstanbul Hükümetleri ve Millî Mücadele (Mutlakıyete Dönüş 1918-1919)*. C. I. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2004.
- Armaoğlu, Fahir. *19. yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914)*. İstanbul: Alkım Yayınları, 2007.
- Atatürk Ansiklopedisi*, Ankara: ATAM Yayınları, 2020.
- Atatürk, Kemal. *Nutuk 1919-1927*. Haz. Zeynep Korkmaz. Ankara: ATAM Yayınları, 2003.
- Aydinel, Sıtkı. *Güneybatı Anadolu'da Kuvâ-yı Milliye Harekâtı*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 2002.
- Balçoğlu, Mustafa. "Batı Anadolu'nun İşgali ve Kuvâ-yı Milliye". *Millî Mücadele Tarihi I*. Haz. Berna Türkdoğan. Ankara: ATAM Yayınları, 2005.
- Cezar, Mustafa. *Mufassal Osmanlı Tarihi (Resimli-Haritalı)*. C. I. Ankara: TTK Yayınları, 2010.
- Coşkun, Alev. *Kuvâ-yı Milliye'nin Kuruluşu (En Uzun 15 Gün Ödemiş Direnişi)*. İstanbul: Cumhuriyet Kitapları, 1998.
- Cura, Bilal. "Demirci Mehmet Efe". Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, 2004.
- Çolak, Filiz. "I. TBMM'nin Devrimci Din Âlimlerinden Hacı Süleyman Efendi (Bilgen) ve Meclisteki Faaliyetleri (1920-1923)". *Tarih Okulu Dergisi*, XXIII (2015): 319-345.
- Genel Kurmay Başkanlığı, *Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi II. Cilt, 1nci Kısım*. Ankara: Genelkurmay Başkanlığı Harp Dairesi Resmi Yayınları, 1994.
- Goltz, Colmar Von der. *Millet-i Müselleha (Ordu Millet)*. Yay. Haz. İsmet Sarıbal. İstanbul: Otorite Yayınları, 2016.

- Gülcan, Oğuz. "Batı Anadolu'da Kuvâ-yı Milliye'nin Oluşumu". Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, 2007.
- Haytoğlu, Ercan. "Ödemişli Komiser Ahmed Hamdi Bey ve Millî Mücadele'deki Rolü". *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 52 (2013): 825-851.
- Karpuz, H. Ömer ve Zeliha Gaddar. "Efelik ve Zeybeklikle İlgili Terminoloji Üzerine Bir İnceleme", *Zeybek Ateşi, 2. Ulusal Efe Kurultayı Türk Tarihinde Efe ve Zeybek Kültürü Sempozyumu*, Ödemiş, 6-7 Eylül 2012. İzmir: Ödemiş Belediyesi Yay., 2013.
- Kodal, Tahir. "Millî Mücadele'de Mustafa Kemal ve Denizli İlişkileri". *Belgi Dergisi*, 3 (2012): 241-250.
- Koltuk, Nuran. *Batı Anadolu'da Kuvâ-yı Milliye'nin Askeri ve Mali Kaynakları (Mayıs 1919-Kasım 1920)*. İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2015.
- Konukçu, Enver. *Alaşehir Kongresi (16-25 Ağustos 1919)*. Ankara: ATAM Yayınları, 2000.
- Köksal, Hasan. "Zeybeklik (Efelik) Kurumunun Geleneksel Değerleri ve And İçirilmesi Töreni". *Acta Turcica Çevrimiçi Tematik Türkoloji Dergisi*, 2 (2014): 1-11.
- Köstüklü, Nuri. *Millî Mücadele'de Denizli, Isparta ve Burdur Sancakları*. Ankara: ATAM Yayınları, 1999.
- Özbey, Bülent. "Kurtuluş Savaşı ve Çerkez Ethem Olayı". Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, 1998.
- Özkaya, Yücel. "1919'un Siyasi Olayları". *Millî Mücadele Tarihi I*. Haz. Berna Türkdöğün, Ankara: ATAM Yayınları, 2005.
- Özkaya, Yücel. "İzmir'in İşgali". *Millî Mücadele Tarihi I*. Haz. Berna Türkdöğün, Ankara: ATAM Yayınları, 2005.
- Özsarı, Mustafa. *Balıkesir Kuvâ-yı Milliyecileri*. Balıkesir: Balıkesir Büyükşehir Belediyesi Kent Arşivi Yayınları, 2019.
- Öztoprak, İzzet. "Türkiye'nin İşgali ve Millî Direniş Hareketleri". *Türkler*, C. 15, Ed: Hasan Celal Güzel-Kemal Çiçek-Salim Koca, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 1999, 583-605.
- Öztürk, Ayhan. "Millî Mücadele'de Gaziantep". *Türkler*, C. 15, Ed: Hasan Celal Güzel-Kemal Çiçek-Salim Koca, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 1999, 820-829.
- Reyhan, Cenk. "Şark Meselesi'nin Helen Kökenleri". *Folklor Edebiyat*. 11/41 (2005): 153-178.
- Sarıkoyuncu, Ali. "Millî Mücadele'de Din Adamları ve Atatürk". *Türkler*, C. 15, Ed: Hasan Celal Güzel-Kemal Çiçek-Salim Koca, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 1999, 935-948.
- Selek, Sabahattin. *Anadolu İhtilali*. İstanbul: Zafer Matbaası, 1987.
- Sertoğlu, Midhat. *Mufassal Osmanlı Tarihi (Resimli-Haritalı)*. C. V, Ankara: TTK Yayınları, 2010.
- Şahingöz, Mehmet. "Millî Mücadele'de Protesto ve Mitingler". *Türkler*, C. 15, Ed: Hasan Celal Güzel-Kemal Çiçek-Salim Koca, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 1999, 726-744.
- Tansel, Selahattin. *Mondros'tan Mudanya'ya Kadar*. C. 1. Ankara: Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Yayınları, 1973.
- TDV İslam Ansiklopedisi*. 1. Cilt (Ek). Ankara: TDV Yayınları, 2020.

TDV İslam Ansiklopedisi. 8. Cilt. İstanbul: TDV Yayınları, 1993.

TDV İslam Ansiklopedisi. 9. Cilt. İstanbul: TDV Yayınları, 1994.

Tok, Turgut. "İki İstiklal Madalyalı Kahraman: Müftü Ahmet İzzet Çalgüner (1875-1952)". *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*. 6/3 (2019): 1816-1829.

Turan, Mustafa. "İzmir'in Yunanlılar Tarafından İşgali (15 Mayıs 1919)". *Türkler*, C. 15, Ed: Hasan Celal Güzel-Kemal Çiçek-Salim Koca, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 1999, 756-764.

Turan, Mustafa. "Kuvâ-yı Milliye'nin Anlamı, Tarihi ve Fikri Temelleri". *Türk Yurdu Dergisi*, 366 (2018): 63-70.

Turan, Mustafa. *Millî Mücadele'de Siyasî Çözüm Arayışları (30 Ekim 1918-24 Temmuz 1923)*. Ankara: Siyasal Kitabevi, 2005.

Turan, Mustafa. *Yunan Mezalimi: İzmir, Aydın, Manisa, Denizli 1919-1923*. Ankara: ATAM Yayınları, 2014.

Yazar Hakkında / About Author

**Dr. Öğr. Üyesi Olcay KAHRAMAN | Sivas Cumhuriyet Üniversitesi |
olcaykahraman0103[at]gmail.com | ORCID: 0000-0001-7320-6403**

Hatay/İskenderun'da doğdu. İlk ve ortaöğrenimini burada tamamladı. 2008 yılında Kayseri Erciyes Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nde lisans eğitimini tamamladı. Aynı Üniversitede 2008 yılında başladığı Tarih Yüksek Lisans eğitimini 2010'da, 2010 yılında başladığı Gazi Üniversitesi/Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi'ndeki doktora eğitimini de 2020 yılında tamamladı. Yazar, 2009 yılında araştırma görevlisi olarak başladığı Sivas Cumhuriyet Üniversitesi'nde 2022 yılı itibariyle Dr. Öğretim Üyesi olarak çalışmaktadır. Yazarın çalışma alanları, Yakınçağ Osmanlı Tarihi, Osmanlı İdari Modernleşmesi ile İdare ve Hukuk Tarihi olup ilgili alanlarda yayınları bulunmaktadır. Yazar evli ve iki çocuk babasıdır.

**Assist. Prof. Dr. Olcay KAHRAMAN | Sivas Cumhuriyet University |
olcaykahraman0103[at]gmail.com | ORCID: 0000-0001-7320-6403**

He was born in Iskenderun/Hatay. He completed his primary and secondary education there. In 2008, he completed his undergraduate education in Kayseri Erciyes University, Faculty of Arts and Sciences, Department of History. In 2010, he completed his Master's in History, which he started in 2008 at the same University, and in 2020, he completed his doctorate at Gazi University/Ankara Hacı BayramVeli University, which he started in 2010. The author started working as a research assistant in Sivas Cumhuriyet University in 2009, and as of 2022, he has been working as an assistant professor. The author's research fields are Contemporary Ottoman History, Ottoman Administrative Modernization and History of Administration and Law, and he has studies in related fields. The author is married and has two children.